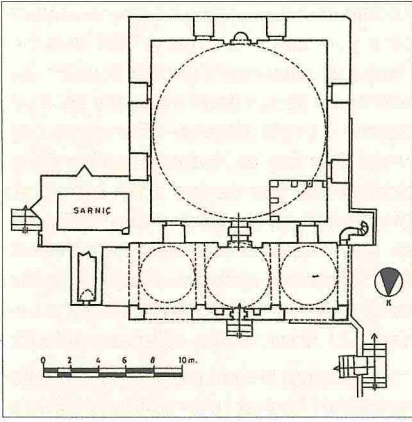

Süleyman Han Camii'nin planı

ve palmet motifleriyle oluşturulmuş merkezi bir kompozisyon yer almaktadır.

Kible duvarındaki iki pencerenin kanatlarında küfî hatla murabba şeklinde "Muhammed" yazılıdır. Kible duvarının ortasında ve giriş eksenindeki mihrap, duvarı oluşturan malzemeden yapılmış ve bütün yüzeyi alçı ile sıvanmıştır. Duvardan hafif çıkıntılı mihrap beş kenarlı nişe sahip olup mukarnaslı kavsaralıdır.

Minberin yan aynalıkları, pabuçlar ve do-lap kısımları son tamirde alçı ile kaplanmış-tır. Minber kapısı dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış, kanatları alt ve üstten kare, ortada dikdörtgen pano oluşturmaktadır. Köşk bölümünde merkezden altı kollu yıldız ve altıgen yıldız geçmelerden oluşan geometrik süsleme görülmektedir. Külâh kısmı sonradan yapılmış olup sekizgen gövdelidir.

Harimin kuzeybatı köşesinde ahşap direkler üstünde yükselen dikdörtgen mahfil büyük bir onarım görmüştür. Dışarıdan minareden bir girişi olan mahfil kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. İç mekânın güneydoğu köşesinde duvara bağimsız olarak yapılan vaaz kürsüsü dört ayak üzerinde, yerden fazla yüksek olmayan bir oturtmalık biçiminde düzenlenmiştir. Vaaz kürsüsünün, üzerinde bulunan 955 (1548) tarihli celî sülûs kitâbeden Bâbü'r oğlu Alâeddin Mûsâ tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Alanya'ya hâkim yerdeki bu eser, bölgede yapılan Osmanlı camilerinin en büyüğü ve tek kubbeli plan şemasının önemli bir uygulamasıdır.

Minare caminin kuzeybatısındadır. Evliya Çelebi, Alanya'yı 1671 yılındaki ziyaretinde minarenin yıldırım sonucunda yıkıl-

dığını belirtmektedir. Bu tarihten sonra minare yeniden yapılmış, 1886'da tekrar yıkılmıştır. 1955 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun biçimde tekrar inşa edilmiş, 1989'da onarım geçirmiştir. Minare kare kaide üzerinde onikgen gövdeli ve tek şerefelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 296; İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya (Alâiyye)*, İstanbul 1946, s. 290-297; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, I, 597-600; Haşim Yetkin, *Dünden Bugüne Alanya*, İstanbul 1987, s. 64-65; S. Lloyd – D. S. Rice, *Alanya* (trc. Nermin Sinemoğlu), Ankara 1989, s. 31-34; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1996, s. 335-337; Ali Boran, *Anadolu'da İç Kale Cami ve Mescidler*, Ankara 2001, s. 141-148; Halil Edhem [Eldem], "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", *TOEM*, sy. 27 (1330/1914), s. 154-157.

ALİ BORAN

SÜLEYMAN b. HARB

(سليمان بن حرب)

Ebû Eyyûb Süleymân b. Harb b. Becîl
el-Vâşihî el-Ezdî el-Basrî
(ö. 224/839)

Hadis hâfızı.

Safer 140'ta (Temmuz 757) doğdu. Ezd kabilesinin Basra'ya yerleşen Vâşih koluna mensuptur. Bizzat belirttiğine göre 158'de (775) hadis tahsiline başladı. Önce Şu'be b. Haccâc'ın derslerine devam etti; Şu'be vefat edince on dokuz yıl süreyle Hammâd b. Zeyd'den hadis okudu. Onun vefatından sonra Hammâd b. Seleme, Süleyman b. Mugire, Bişr b. Mansûr gibi muhaddislerden hadis rivayet etti. Kendisinden İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Buhârî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Fellâs, Zührlî, Ebû Müslim el-Keccî, Ahmed b. Saîd ed-Dârimî, İshak b. Râhûye, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Ebû Bekir İbn Ebû Şeybe, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî, Dâvûd ez-Zâhirî, Hanbel b. İshak ve İbnü'l-Cüneyd el-Huttelî gibi şahsiyetler hadis rivayetinde bulundu. Dünya malına değer vermediği kaydedilen Süleyman b. Harb, maddî sıkıntı içinde bulunduğu günlerde bir yakınının vefat ettiğini ve geride 20.000 dirhem bıraktığını öğrenince ölen kişiye kendisinden daha yakın olduğunu söylediği bir başka kişinin adını verdi ve mirasın ona ait olması gerektiğini belirtti. 214 (829) yılında Halife Me'mûn tarafından Mekke kadılığı görevine getirilen Süleyman b. Harb 219'da (834) bu görevinden azledilince Basra'ya döndü. 25 Rebî-

ülâhir 224 (16 Mart 839) tarihinde burada vefat etti. Rebîülâhîrin 23 veya 27'sinde öldüğü de ileri sürülmüştür.

Ebû Hâtim er-Râzî, Süleyman'ın tedlîs yapmayan, hadis râvilerini tenkit edebilen, hadislerin fikhını anlama bakımından tanınmış muhaddis Affân b. Müslim'den ileri bir hadis imamı olduğunu söylemiş, onun Bağdat'ta Me'mûn'un köşkü bitişiğinde yaptığı hadis meclisinde bulunduğunu, bu meclise yaklaşık 40.000 kişinin katıldığını, Abbâsî Halifesi Me'mûn'un da sarayının kapısını açıp perde arkasından onun hadis imlâ meclislerinde bizzat hadis yazdığını, talebelerin sorduğu hadisleri ezberle okuduğunu belirtmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 331-332). Kendisinden imam, hâfız, me'mûn gibi unvanlardan başka şeyhülislâm diye de söz edilen Süleyman b. Harb'i İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Nesâî, Ebû'l-Hasan el-İclî, Ebû Hâtim er-Râzî sika ve sebt gibi lafızlarla tezkiye etmişlerdir. Onun güçlü hafızasından söz eden âlimler elinde herhangi bir yazılı şey bulunmadan yaklaşık 10.000 hadisi rivayet edebildiğini söylemiş, Hatîb el-Bağdâdî Süleyman b. Harb'in lafzen değil mânen hadis naklettiğini belirtmiştir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Süleyman b. Harb ricâl tenkidinde ve fıkıh ilminde de önemli bir yere sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 300; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, IV, 8-9; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 108; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 33-37; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XI, 384-393; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 330-334; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 393; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 178-180.

HASAN CİRİT

SÜLEYMAN HÜSNÜ PAŞA

(1838-1892)

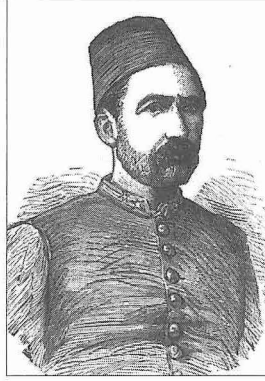
Osmanlı kumandanı.

20 Ramazan 1254 (7 Aralık 1838) tarihinde İstanbul Süleymaniye'de Molla Gürânî mahallesinde dünyaya geldi. Bizzat verdiği bilgilere göre babası Mehmed Hâlid Efendi şekerci esnafından, dedesi bir yenicî ağasının torunu olup baba tarafından Bursa'da Emîr Sultan'a, anne tarafından Tosya'da medfun Şeyh Pınar'a dayanmaktadır (Süleymanpaşazâde Mehmed Sâmî, I, 1). İlk öğrenimini Çağaloğlu'nda 1850'de açılan Dârülmâârif'te tamamladı. 1853'te Maçka Askerî İdâdisi'ne kaydoldu. 1856'da Harbiye Mektebi'ne geçti ve 1860'ta mülâzım-ı sâni rütbesiyle piyade sınıfından mezun olarak orduya katıldı. İlk

görevi Bosna Yenipazarı'nda (Sancak Novi Pazar) İkinci Ordu'dadır. Daha sonra Der- viş Paşa'nın maiyetinde Kozan'da vazife gördü. 1862'de mülâzım-ı evvel oldu. Ay- nı yılın ağustosunda yüzbaşılığa yükseldi. 1865 Eylülünde kolağası oldu. İstanbul'da hizmet gördüğü 1865-1866 yıllarında ken- dini yetiştirmeye çalıştı. Arapça ve İslâmî bilgiler tahsil ettiği Eyüp Mahkemesi reisi Ahmed Nüzhet Efendi'den icâzetnâme al- dı. Akkirmânî Mehmed Efendi'nin Arap- ça *Ef'âlü'l-'ibâd ve'l-irâdetü'l-cüz'îyye* adlı risâlesinden seçmeler yaparak Türk- çe'ye çevirdi (Özbilgen, s. 32).

1865'te kurulan Yeni Osmanlılar Cemi- yeti'ne 35. hücre reisi olarak katıldı. 1867 başlarında binbaşı oldu ve Karahisarısâhib Redif Taburu'na tayin edildi. Girit'teki is- yan sebebiyle adaya gönderildi ve burada 1869'a kadar kaldı. Tenkil harekâtına biz- zat iştirak ederek başarılar kaydetti. Dö- nüşünde Harbiye Mektebi'nde kitâbet mu- allimliğine getirildi ve rüşdiye ile idâdîler- de okutulmak üzere *İlmihâl-i Kebîr*'i ha- zırlayarak yayımladı. Bu arada rütbesi kay- makamlığa yükseltildi (14 Temmuz 1870). Çıkan isyanları bastırmak için Ferik Redif Paşa'nın maiyetinde Yemen'e gönderildi. Bu esnada miralay oldu (1 Mayıs 1871). Haziranda hastalanması yüzünden İstan- bul'a geldi. İyileşince Harbiye Mektebi'n- deki kitâbet ve buna ilâveten genel tarih muallimliği vazifesine döndü. 21 Temmuz 1872'de mirlivâ rütbesini alarak paşa ve ardından askerî mektepler ders nâzırı ol- du (1873). Mektep nâzırlığı birçok yeni dü- zenlemeyi beraberinde getirdi. 1857'de açılıp 200.000 frank gibi ağır masraflarla az sayıda talebeyi eğitmeye çalışan Paris'- teki Mekteb-i Osmânî'nin 1864'te kapatıl- ması üzerine oluşan tasarrufla İstanbul'da on, Erzurum, Bağdat ve Şam'da birer askerî rüşdiye açılmasını sağladı; askerî müfredata kültürle ilgili derslerin konul- ması ve Fransızca öğrenilmesi gibi düze- nlemelerde bulundu. 1873'te açılan Dârüş- şafaka'daki eğitimi islah etti, 1875'te öğ- retmen okulları açılmasında etken oldu.

Süleyman Hüsnü Paşa'nın Abdülaziz'in tahttan indirilmesi hadisesinde yer alma- sı hayatının gidişatını değiştirdi ve kendi- si için olumsuz sonuçlar verdi. 1875-1876 yıllarında devam eden iç isyanlar (Kara- dağ, Sırp, Bulgar), bunlara yapılan dış bas- kı ve müdahaleler (Aralık 1876, Tersane Konferansı), bu arada yaşanan malî iflâs ve bunun resmen ilânı (6 Ekim 1875, ten- zil-i fâiz kararı), kendisini bir taht değişik- liğine gidilmesinin zaruretine ve dönemin Ziyâ Paşa ile Nâmık Kemal gibi pek çok

Süleyman
Hüsnü Paşa

aydınında saplantı haline gelmiş olan ana- yasal monarşiye dayanan liberal bir idare- nin kurulmasına inandırmış görünmek- tedir. Nitekim Abdülaziz'in hal'ine istib- dat usulünün ilgası şartıyla razı olmakta, hatta Şehzade Murad'ın daha tahta çıka- rılmadan önce meşrutiyet idaresini taah- hüt etmesini gerekli görmekteydi (*Hiss-i İnkılâb*, s. 14, 23). Bu anlamda, genelde şahsî hesapları ön plana çıkarmış olarak bu işe kalkışan hadisenin diğer sivil ve as- ker ricâli içinde farklı bir yer işgal eder.

Sarayı kontrol altına alıp Abdülaziz'i taht- tan feragat etmeye davet eden ve Şehza- de Murad'ı bizzat dairesinden alarak se- raskerliğe götüren Süleyman Hüsnü Paşa (30 Mayıs 1876) bu değişikliği "vak'a-i hay- riyye" diye anmaktadır (*a.g.e.*, s. 59). V. Murad'ın cülûsundan bir müddet sonra fe- rik rütbesine yükseltildi (Özbilgen, s. 61). Sultan Murad'ın akfî zafiyetinin ortaya çık- ması, Sadrazam Mütercim Rüşdü, Sers- ker Hüseyin Avni ve Şûrâ-yı Devlet reisi Mid- hat paşaların başını çektiği darbe heyeti- nin anayasal idareye geçilmesindeki sami- miyetlerinin de deneme noktasını teşkil etti. Bu konuda ilk andaki tutumunu de- vam ettiren yalnızca Süleyman Hüsnü Pa- şa oldu.

V. Murad'ın kısa süren saltanatı beklen- tilerin aksine gelişmeler kaydetti ve sona erdi. Kânûn-ı Esâsî ilânıyla ilgili pazarlık- lara tahta çıkarılan II. Abdülhamid ile de- vam edildi. Bu arada temmuzda başlayan Sırp ve Karadağ savaşları Süleyman Hü- snü Paşa'nın Niş'e gönderilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmasına vesile oldu. Anaya- sa ilânına söz veren II. Abdülhamid'in tah- ta çıkarılması bu sırada gerçekleştirildi (31 Ağustos 1876). Süleyman Hüsnü Paşa mü- tareke ilânı sebebiyle 20 Kasım'da İstan- bul'a döndü. Anayasanın hazırlanması aş- masında Midhat Paşa ile birlikte hareket ederek yeni hükûmdarın bütün yetkileri- nin meclise devredilmesi esasî üzerinde ısr- arcı oldu (*a.g.e.*, s. 66). 16 Aralık 1876'da

Abdülhamid'le yaptığı görüşmede hükûm- dara yurt dışına sürme yetkisi verilme- mesini ve anayasanın geciktirilmeden ilân edilmesini açıkça ifade etti. Aynı gece pa- dişahın emriyle Mâbeyn-i Hümâyûn baş- kâtibi Said Bey ile Midhat Paşa'nın da iş- tirakiyle sarayda devam eden toplantıda "Kânûn-ı Esâsî'nin tervîc-i ilânı" hakkında bir lâyiha kaleme alınarak takdim edildi; Rüşdü Paşa'nın istifası ve Midhat Paşa'nın sadâretyle (19 Aralık) Kânûn-ı Esâsî'nin ni- hayet 23 Aralık'ta ilân edilmesi sağlandı.

Anayasanın ilânının çabuklaştırılması ko- nusundaki baskıcı tutumundan ötürü ra- hatsız olan II. Abdülhamid, Süleyman Hü- snü Paşa'ya muğber oldu; ayrıca amcası- nın tahttan indirilmesinde askerin başında etkin bir rol oynaması da büyük bir gü- vensizlik ortamı yarattı. Bütün bunlar Sü- leyman Hüsnü Paşa'nın İstanbul'dan uzak- laştırılmasında etken oldu; böylece müşir- lik rütbesiyle Bosna-Hersek ordu kuman- danlığına tayin edildi (Aralık 1876). Bu gö- rev geçici sayıldığından askerî mektepler nâzırlığı uhdesinde bırakıldı. Süleyman Hü- snü Paşa, bu rütbe ve tayinden hoşnut kal- mamakla beraber padişahın güvenini ka- zanamak için çalıştı. Ufukta belirmekte olan Rus savaşının önlenmesi ve savaşa giril- memesi istikametinde görüş bildirdi; pa- dişahın talebi doğrultusunda sadakatle hizmete devam edeceğine dair söz verip 13 Ocak 1877 tarihinde İstanbul'dan ay- rıldı (*a.g.e.*, s. 77-81). Bu görevi esnasında Karadağ ve Hersek âsilerine karşı zorlu geçen başarılı muharebelerde bulundu ve padişahın özel takdirine mazhar oldu (24 Haziran 1877).

24 Nisan 1877'de Ruslar'ın ilânıyla res- men başlayan savaş 10 Aralık'ta Plevne'- nin düşmesiyle felâket boyutunu aldı ve Rus kuvvetleri İstanbul önlerine kadar ulaşı- ma imkânı buldu. Rus ordularının Balkan- lar'a doğru ilerlemesiyle Çetine üzerine yü- rüme hazırlığında olan Süleyman Hüsnü Paşa'nın, İstanbul'a giden yolun takviyesi için (Bamberg, s. 529) bizzat padişahın onayı ile Rumeli'ye kaydırılarak Şıpka Ge- çidi'ni tutması uygun görüldü (Özbilgen, s. 103) ve kendisine Rus cephesine sevke- dilmek üzere emrindeki kuvvetlerle Edir- ne'ye gelmesi hususunda tâlimat verildi (3 Temmuz 1877). Süleyman Hüsnü Paşa, Hersek'teki 25.000 kişilik kolordusunu bü- tün teçhizatıyla birlikte Bar (Antivari) Li- manı'ndan gemilere yükleyerek on gün içinde Dedeoğaç İskeleyi'ne vardı (22 Tem- muz) ve oradan trenlerle cepheye nakle- dip 26 Temmuz'da Rus kuvvetleri karşı- na mevzi aldı. Bu harekât o zamanın şart-

ları dahilinde büyük bir başarı sayılmıştır (Danişmend, IV, 303).

Süleyman Hüsnü Paşa 21 Temmuz'da Cenup Ordusu kumandanlığına tayin edildi ve Tuna'da düşman karşısında saldırı yerine savunma konumunda kalınmasını hayati bir hata olarak gören padişah tarafından kendisine düşmanı Balkanlar'ın güneyinden sürüp çıkarma, Ruslar'ın elinde bulunan bütün geçitleri geri alma ve Tuna Şark Ordusu ile birleşme emri verildi (Bamberg, s. 552). 22 Temmuz'da Rus kumandanı General Gurko'nun eline geçen Eski ve Yeni Zağra'ya yaptığı saldırılar neticesinde buraları savunan Rus ve Bulgarlar'ı yenilgiye uğratarak emrin bir kısmını yerine getirmiş oldu. Ancak Osman Paşa ve Tuna ordusu kumandanı Mehmed Ali Paşa ile birlikte harekâta bulunma, bunların yardımıyla Tırnova üzerine yürüme ve cepheyi genişletip düşman kuvvetlerini bölme planlarında Şıpkı geçitlerini ele geçirmiş bulunan Ruslar'ı buralardan uzaklaştıramadığından başarı kaydedemedi (Özbilgen, s. 116-118). Bu sonuç alınmasındaki en büyük etkeni her iki paşanın kendilerinden bekleneni yerine getirememiş olmasında görmekteydi (Bamberg, s. 554-557).

28 Eylül'de Mehmed Ali Paşa'nın azliyle Tuna orduları umum kumandanı tayin edildi ve 3 Ekim'de vazifesi başına geçti (a.g.e., s. 557, 558; Danişmend, IV, 305; Özbilgen, s. 118). Kısa bir müddet sonra Süleyman Hüsnü Paşa'nın Rumeli Harp Orduları genel kumandanlığına getirilmesi (8 Kasım 1877), kumanda mevkiini işgal edenlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını ve özellikle İstanbul'dan yapılan müdahalelerin vahametini, dolayısıyla savaşın sevindeki düzensizliği gözler önüne sermekteydi. Düşmanın Balkanlar'ı aşmasını önlenmesi, bu sağlanamazsa ilerlemesine mani olunması kendisinden beklenmekteydi. Fakat Süleyman Hüsnü Paşa muhasara altındaki Osman Paşa ile haberleşememekte, İstanbul'daki Hey'et-i Müşâvere-i Harbiyye'nin aldığı kararlara müdahalesine ve değişikliklere tâbi tutmasına engel olamamaktaydı. İstanbul'da nefret ettiği Rauf Paşa'nın yeni ihdas edilen seraskerlik makamına getirilmesi kendisini istifa noktasına getirdi, ancak bunu hamiyetine sığdıramadı (Süleymanpaşazâde Mehmed Sâmî, I, 3; Özbilgen, s. 131) ve Maçka muharebesini kaybetmiş olmakla beraber (11 Aralık) muhasara altına alınan Plevne'nin yardımına koşmaya devam etti. Ordunun sıkışık durumu ve yaklaşan kışın zorlukları yüzünden in-

giltere'nin aracılığıyla Osman Paşa'nın ordusuyla geri çekilmesi, statükonun korunması şartıyla şubat ayına kadar uzanan bir mütareke akdine girilmesi ve bunun Rumeli ordusunun derlenip toplanmasına, düşmanın Tuna'nın öte yakasına atılmasına vesile olabileceği gibi fikirler ileri sürmesi üzerine kısa zaman içinde azledildi ve yerine Şâkir Paşa getirildi (Bamberg, s. 559). Balkan geçitlerini ele geçirmiş olan Rus kuvvetlerinin Plevne engelini de aşması üzerine takip edilecek stratejinin tesbiti üzerinde İstanbul'daki merkezî kumanda ile anlaşmazlığı açık hale geldi. Edirne'ye doğru çekilip savunma hattı kurulması ve donanmanın daha etkin faaliyet göstermesinin temini planı tasvip görmedi (Özbilgen, s. 133). Bunun üzerine yanında dört tabur piyade ve topçu bataryası olduğu halde Varna'dan Sultâniye gemisiyle padişahla görüşmek için İstanbul'a geldi. Kendi tabiriyle bir emr-i vâki olan bu ziyareti (Süleymanpaşazâde Mehmed Sâmî, I, 96) başta Rauf Paşa olmak üzere düşmanlarının darbe girişiminde bulunacağı yakıştırmaları sebebiyle (Bamberg, s. 580) fayda vermedi, hatta II. Abdülhamid kendisinden aynı gece İstanbul'dan ayrılmasını istedi. Ailesiyle görüşebilmek için bir gece daha kalmasına izin verildikten sonra İstanbul'dan ayrılıp Edirne'ye vardığında (21 Aralık 1877) şehrin savunma tertibatı içinde olmadığını gördü ve Rus ileri harekâtı karşısında kuvvetlerin Edirne hattında savunmaya geçmesi gerektiği fikrinde daha da ısrarcı oldu. Bu tutumu Rauf Paşa'ya, saltanat değişikliğine karışmış olması sebebiyle orduyla İstanbul'a yakın bir yerde bulunmasını padişahın vehmini tahrik edecek şekilde istismar etmesine imkân vermekteydi (Danişmend, IV, 308). 4 Ocak 1878'de bizzat padişahı da yanına alan Rauf Paşa ile yapılan telgraf görüşmesinde Edirne'de savunma hattı oluşturulması fikrinden dönmeyi ve bunun üzerine kumanda mevkiinden alınarak yerine Rauf Paşa tayin edildi. 9 Ocak'ta Şıpkı Geçidi'ni savunmakta olan Veyssel Paşa'nın teslimiyle Rus ileri harekâtının önünü kesecek başka bir kuvvet çıkarılması imkânı kalmamış bulunuyordu. Düşmanın araya girmesi sebebiyle Edirne ile irtibatı kesilen Süleyman Paşa, Gümüllüce'ye doğru geri çekildi, varışından bir gün önce Edirne teslim oldu (20 Ocak) ve İstanbul yolu açıldı. Buradayken Gelibolu'da Bolayır mevki kumandanlığına tayin edildi. 30 Ocak'ta gittiği Gelibolu'da askerlerin İstanbul'a sevkıyla ilgili aldığı emirleri yerine getirmeye çalıştı. Ruslar'ın

Enez'e çıkartma yapma ihtimallerine karşı savaş gemisi gönderilmesi talebinde bulundu ve şikâyetlerini yüksek hükümet makamlarına yazılı olarak ileterek iki gün içinde olumlu cevap verilmemesi halinde istifa etmiş sayılması talebinde bulundu (7 Şubat 1878). Bu arada hükümetle anlaşmazlık içine düştü, doğrudan milletvekilleriyle irtibat kurarak özellikle serasker Rauf ve Bahriye Nâzırı Said Paşa aleyhinde suçlamalarda bulundu (*Umdu't-l-hakâyık*, VI, 125-126; Özbilgen, s. 149).

Süleyman Hüsnü Paşa, hükümet aleyhinde kıskırtıcı faaliyetlerde bulunma suçlamasıyla karşı karşıya kalarak meclisin dağıtıldığı gün tutuklanmasına karar verildi (15 Şubat 1878). İki gün sonra Çanakkale'ye nakledildi. Burada yirmi sekiz gün tutuklu kaldı ve 16 Mart'ta İstanbul'a getirilerek Taşkışla'ya götürüldü. Süleyman Hüsnü Paşa'nın bundan sonraki mücadelesi, 6 Temmuz 1878'de başlayıp 2 Ocak 1879'daki karar oturumuyla yaklaşık beş buçuk ay kadar devam eden ve kırk sekiz oturum süren yargılanması sebebiyle yasal haklarını arama ve kendini savunmayla geçti. Askerlik görevi yönünden çeşitli başarısızlıklar töhmetiyle yargılanarak siyasi suçlamalardan sarfınazar edilmesi dikkat çekicidir. Sonunda ömür boyu sürgün cezasına çarptırıldı ve askerlikten tardedildi; ikamete mecbur olmak üzere 16 Haziran 1879'da vardığı Bağdat'a sürüldü (Özbilgen, s. 204-243).

İlk eşi 1876'da ölen Süleyman Hüsnü Paşa Bağdat'a annesi ve iki kızıyla birlikte gitti. Oğlu Mehmed Sâmî, Beşiktaş Askerî Rüşdiyesi'nde yatılı kaldı. Beş yıl kadar sonra burada ikinci eşi Sâriha ile evlendi ve bu evlilikten 1889'da kızı Mediha dünyaya geldi. İlk zamanlar maaş alamadı. 3000 altınlık birikimini yahudi banker elinde heder etmiş olan Süleyman Hüsnü Paşa'ya 1882'de 75 lira gibi zamanı için yüksek bir emeklilik maaşı bağlandı. Vaktini lâyhalar ve çeşitli eserler yazmakla geçirdi. Affa uğrayıp iâde-i itibar edileceği ümidiyle ayakta kaldı ve 7 Ağustos 1892'de elli dört yaşındayken kısa bir hastalıktan sonra vefat etti. Bağdat'ta Mûsâ Kâzım Camii yanındaki Ebû Yûsuf Mescidi haziresine defnedildi. Son yıllarda mezar taşının yerinde olmadığı tesbit edilmiştir.

Eserleri. İyi yetişmiş, bilgili, disiplinli ve sorumluluk sahibi bir şahsiyet olan Süleyman Hüsnü Paşa döneminin önde gelen asker ve fikir adamı olarak birçok esere imza atmıştır. Bunların önemlileri, Abdülaziz'in tahttan indirilmesi hadisesindeki

iştirakine de ışık tutan *Hiss-i İnkılâb* (1. bs., İstanbul 1326) ve Doksanüç Savaşı için önemli bir kaynak olup paşanın savaş esnasındaki yazışmalarını içeren ve belgesel bir nitelik taşıyan, ayrıca biyografisini de içeren *Umdetü'l-hakâyık* (bk. bibl.) adlı eserleridir. Kendisine yöneltilen suçlamaları ve yargılanmasını anlatan *Süleyman Paşa Muhâkemesi*'nin ilk baskısı, babasının evrakından derlenmiş olarak biyografisini de içermek üzere oğlu Mehmed Sâmî tarafından 1912'de yapılmıştır. Savaş ve muhâkemesiyle ilgili belgeler, bunları kendisine teslim ettiği Bağdat doğumlu bir Fransız yazarı olan Faust Lurion tarafından Fransızca olarak iki büyük kitap halinde neşredilmiştir. Bu eserler paşanın ölümünden sonra yayımlanmıştır. Sağlığında neşrettikleri arasında halk için hazırlanmış dinî risâleler olan *Îrâde-i Cüz'îyye Risâlesi* (İstanbul 1283), muhtasar, kebîr ve sagîr olmak üzere ilmi hâl risâleleri (1. bs., İstanbul 1286); *Mebânî'l-inşâ* (İstanbul 1288), *İlm-i Sarf-ı Türkî* (2. bs., İstanbul 1293) ve askerî okullar için ders kitabı olarak düzenlenen *Târîh-i Âlem*'dir (İstanbul 1293). Bu eser paşanın yargılanması ve askerlikten tardı sebebiyle uzun yıllar Harbiye Mektebi deposunda kalmış, ilmi hâller ise birçok defa basılmıştır. *Târîh-i Âlem*'de Türkler'e geniş yer ayırmış olması ve bazı yabancı kelimeleri Türkçe olarak karşılamadaki hassasiyeti Türkçüler arasında saygın bir yer edinmesine vesile olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Süleyman Hüsnü Paşa, *Hiss-i İnkılâb yahud Sultan Abdülaziz'in Hal'i ile Sultan Murâd-ı Hâmis'in Cûlûsu*, İstanbul 1326; a.mlf., *Umdetü'l-hakâyık*, İstanbul 1928, I-VI; Süleymanpaşazâde Mehmed Sâmî, *Süleyman Paşa Muhâkemesi*, İstanbul 1328, I-VI; F. Lurion, *La guerre turco-russe de 1877-78: Campagne de Suleyman Pacha*, Paris 1883; a.mlf., *Guerre turco-russe 1877-1878: Suleyman Pacha et son procès*, Paris 1884; F. Bamberg, *Geschichte der orientalischen Angelegenheit im Zeitraume des Pariser und des Berliner Friedens*, Berlin 1892, tür.yer.; İ. Halil Sedes, *1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı*, İstanbul 1940, VII, tür.yer.; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 303, 305, 308, 309; Hüseyin Namık Orkun, *Büyük Türkçü Süleyman Hüsnü Paşa, Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1952; Kemal Zülfi Taneri, *Türk Edip ve Tarihçilerinden Süleyman Hüsnü Paşa'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1963; Fethi Tevetioğlu, *Süleyman Paşa*, Ankara 1988; Erol Özbilgen, *Osmanlıların Balkanlardan Çekilişi: Süleyman Hüsnü Paşa ve Dönemi*, İstanbul 2006; O. Moreau, *L'Empire ottoman à l'âge des réformes: Les hommes et les idées du "nouvel ordre" militaire, 1826-1914*, Paris 2007, s. 168-177; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Şıpka Kumandanı Süleyman Paşa'nın Menfâ Hayatına Dair Bazı Vesikalar", *TTK Belleten*, XII/45 (1948), s. 207-221.

KEMAL BEYDİLLİ

SÜLEYMAN b. MİHRÂN

(bk. A' MEŞ).

SÜLEYMAN b. MUGİRE

(سليمان بن المغيرة)

Ebû Saîd Süleymân
b. el-Mugire el-Kaysî el-Basrî
(ö. 165/781)

Hadis hâfızı.

Bekir b. Vâil kabilesinin bir kolu olan Benî Kays b. Sa'lebe'nin mevlâsı olduğu için Kaysî ve Bekrî nisbeleriyle anılır. Babasından başka Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn, Humeyd b. Hilâl el-Adevî, Sâbit el-Bünânî, Saîd b. İyâs el-Cüreyrî, Ebû Mûsâ el-Hilâlî gibi muhaddislerden hadis rivayet etti. Kendisinden Abdullah b. Mübarek, Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ka'nebî, Affân b. Müslim, Esed b. Mûsâ, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn, Yahyâ b. Âdem, Yezid b. Hârûn, Nadr b. Şümeyl, Süleyman b. Harb gibi şahsiyetler rivayette bulundu. Kendisinden önce vefat eden iki hadis hâfızı Şu'be b. Haccâc ile Süfyân es-Sevrî de ondan hadis rivayet etti. Süfyân es-Sevrî, Basra'ya gittiğinde rahatsız olduğu için Süleyman b. Mugire'ye uğrayamadı, rivayet ettiği hadisleri kendisinden duyup nakledebilmek için yanına gelmesini rica etti, Süleyman b. Mugire de bu isteği yerine getirerek rivayetlerini ona okudu.

Eyyûb es-Sahtiyânî, hadis hâfızı ve fakih Humeyd b. Hilâl'in rivayet ettiği hadisleri en iyi Süleyman b. Mugire'nin bildiğini söylemiş, Ali b. Medîni de onun Sâbit el-Bünânî'den hadis rivayet edenler arasında Hammâd b. Seleme'den sonra en güvenilir râvi olduğunu belirtmiştir. Şu'be b. Haccâc, Süleyman'ı güvenilir rivayetleri sebebiyle "Basra halkının efendisi" diye nitelemiştir. Vüheyb b. Hâlid, Eyyûb es-Sahtiyânî'nin tavsiyesi üzerine ondan hadis öğrenmek için yanına gittiğinde bir köşede Süleyman b. Mugire'nin başka bir köşede de babasının oturduğunu ve her birinin huzuruna gelen öğrencilere hadis rivayet etmekle meşgul olduklarını söylemiştir. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî de onu hayırlı bir insan, hadis ilminin önde gelen şahsiyetlerinden biri diye övmüştür. Kaynaklarda imam, hâfız, kudve gibi unvanlarla anılan Süleyman b. Mugire hakkında İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Nesâî, Ebû Hâtim er-Râzî gibi hadis münekkitleri sika ve sebt terimlerini kullanmışlardır.

İbn Hacer'e göre tebeu't-tâbiîn neslinin yedinci, Süyûtî'ye göre beşinci tabakasından olan Süleyman b. Mugire'nin rivayetleri *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere diğer hadis kitaplarında, âli rivayetleri de Ali b. Ca'd'ın *el-Ca'diyât*'ında bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 280; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, IV, 38; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 144-145; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XII, 69-73; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 415-419; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 220-221; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 220-221.

HASAN CİRİT

SÜLEYMAN b. MUHAMMED

(bk. MEVLÂY SÜLEYMAN).

SÜLEYMAN NAZİF

(1869-1927)

II. Meşrutiyet dönemi şairi,
yazar ve gazeteci.

Diyarbakır'da doğdu; birçok âlim, şair ve devlet adamı yetiştiren köklü bir aileye mensuptur. Divan şiiri tarzında manzumeleri, *Mizânü'l-edeb* adlı belâgat kitabı ile *Mir'âtü'l-iber* adlı on ciltlik tarihi bulunan Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa'nın oğlu ve Servet-i Fünûn devri şairlerinden Faik Âli Ozansoy'un ağabeyidir. Devrinde kitâbet ve inşâsıyla tanınan büyük babasının adı da Süleyman Nazîf'tir. Büyük dedesi ise yine döneminin ediplerinden İbrâhîm Cehdî'dir. Annesi Ayşe Hanım'ın ataları Akkoyunlu Devleti'ne mensup Hindî adlı bir Türk aşiretinin reisleridir.

Düzenli bir tahsil hayatı olmayan Süleyman Nazîf ilk öğrenimine babasının görevli olarak bulunduğu Harput'ta başladı; bir süre Diyarbakır Rüşdiyesi'ne devam etti. Mardin'de kaldıkları sırada başta babası olmak üzere Abdülkerim Sâbit ve Adliye müfettişi Ferid Bey'den tarih, mantık, gramer ve edebiyat, bir Ermeni papazdan Fransızca ve Muş müftüsünden Arapça dersleri aldı. Daha küçük yaşta iken Nâmik Kemal ile Abdülhak Hâmid'in (Tartan) eserlerini okuduğu gibi Mardin'de evlerindeki sohbetler sayesinde kültürünü genişletme imkânı buldu. Babasının Mardin'de vefatı üzerine Diyarbakır'a döndü (1891). Burada Vali Sırrı Paşa'nın aracılığıyla Muş Reji Müdürlüğü'nde, Mardin ve Diyarbakır İdare Meclisi'nde çalıştı.

Diyarbakır'da Vilâyet Matbaası müdürlüğü yaparken vilâyet gazetesinde başyazar yazmaya başladı. O sırada Diyarbakır